

Toch CDA! Ons nieuw contract voor Leeuwarden

Het CDA in Leeuwarden wil dat het roer om gaat. Als overtuigde christendemocraten zien wij het als onze opdracht kloven tussen mensen te dichten. Wij zijn gedreven CDA'ers van alle leeftijden, bruggenbouwers, die de mens centraal stellen en niet de overheid of liberale markt. We kunnen niet zonder goede onderlinge verhoudingen. We zijn voor elkaar geschapen. Het gezin is de grondstructuur voor de hele samenleving: we groeien daar in op en we houden elkaar vast. Of het nu gaat om onderwijs, wonen, zorg, werken of veilige buurten: het kind met ouders staat voorop. Dit programma biedt toekomst. U mag het lezen als een nieuw contract voor een sociale economie en gerechtigheid voor iedereen. Te beginnen in Leeuwarden.

Dit zijn voor ons belangrijke punten:

1. Toekomst jongeren en gezin centraal

Bestrijd kinderarmoede; versterk gezinnen die moeite hebben mee te komen. Deze CDA-aanpak zit vol compassie en investeringen. Lees daarom *Tiny's tental* met de school als baken van hoop. Voorkom schulden in huishoudens. Vóór een uitkering wordt stopgezet of teruggevorderd, krijgt de burger eerst huisbezoek. Zo voorkomt de medewerker dat er geen onmatige of zelfs onrechtmatige maatregelen worden getroffen. Geen toeslagenaffaires meer.

2. Wonen en werk voor starters

Wij willen de toekomst veiligstellen voor starters: studenten, jongvolwassenen en jonge stellen. Dat zij niet alleen hier komen om te leren en te studeren, maar ook om in Leeuwarden te blijven wonen en werken. Wat ons betreft is het: van peuter tot PhD. Dat betekent: geschikte (studenten) woningen, goede infrastructuur (Lelylijn), recreatie, voorzieningen (ook in de dorpen) en duurzame banen in onze topsectoren als watertechnologie, zorg, zuivel, voeding, onderwijs en energie.

3. Leefbaar en veilig

De stad moet veilig zijn. Overal. De groeiende criminele ondermijning in vastgoed en grondaankopen vraagt radicale stappen. Huisjesmelkers nemen sommige wijken over. Het CDA wil snel een gericht beleggersverbod op aankoop van woningen voor verhuur. Zorgvoorzieningen voor jeugd en kwetsbare inwoners delen te vaak dezelfde straat met drugsdealers en coffeeshops. Bouwbesluiten worden vaak met voeten getreden en willekeurig gedoogd. Met handhaving en regelgeving gaan we dat terugdringen.

4. Gezond en duurzaam

Veel jongeren maken zich zorgen. Is er straks nog een gezonde leefomgeving voor hen? Dat is wel onze opdracht. We vergroenen onze energievoorziening door onder andere warmte uit de grond en het stimuleren van groen vervoer. De gemeente investeert in maatregelen die nodig zijn om de gevolgen van klimaatverandering op te vangen. Zonnepanelen komen bij voorkeur op daken. In het buitengebied rekenen wij op onze boeren en doen wij een beroep op hen. Want vooral zij hebben de kennis van het land om die te beheren en de biodiversiteit te verbeteren. We zijn trots op deze innovatieve sector en koesteren haar.

Wij zien onszelf als een eerlijke evenwichtige volkspartij. Wie op het CDA stemt krijgt raadsleden met compassie en overtuiging. Leer ze kennen. Voor je het weet denk je op 16 maart 2022: *Toch CDA!*

1. Toekomst jongeren en gezin centraal

Bestrijding van kinderarmoede is een speerpunt voor het CDA. Het gaat over zo'n 2000 kinderen in Leeuwarden. Af en toe een extraatje is dan niet genoeg, hoe mooi dat ook kan zijn. Armoede is vaak een combinatie van schulden, lage inkomens, ongeletterdheid, opvoedingsproblemen, (v)echtscheiding of cultureel onbegrip. Zo lopen kinderen achterstand op. Alleen structurele aandacht werkt. Vandaar *Tiny's Tiental* (zie kader).

We zien dat er in de jeugdhulp veel tijd opgaat aan overleguren en er vaak te weinig directe contacttijd is met kind en ouders. Haal de kinderen niet uit school voor ondersteuning en behandeling. Laten die op school plaatsvinden.

Met scholen willen we in gesprek om juist niet de eindnormen te verlagen en zo de leerachterstand op papier weg te poetsen. Dan krijg je wijken waar nog meer kinderen met achterstand van school komen. Zet daarom het hele pakket in en houd de normen hoog.

Veel jongeren en met name tieners lijden onder het intensieve en soms gevaarlijke gebruik van internet en social media. Via het programma dBos wil het CDA werken aan mediawijsheid op scholen om verstandiger te leren omgaan met social media.

Menselijke maat en armoedebestrijding

Met de toeslagenaffaire hebben wij gezien dat de menselijke maat bij de overheid ver te zoeken was. De digitale muur is voor velen onmogelijk hoog. Onleesbare brieven gaan soms ongeopend de kliko in. Automatische sommeringen volgen, kortingen of beëindiging van uitkeringen worden doorgevoerd zonder dat er ook maar één ambtenaar of hulpverlener daadwerkelijk heeft gesproken met de betreffende inwoner. Vaak zijn er psychosociale problemen waardoor mensen niet reageren.

Het CDA wil dat er geen uitkeringen meer worden gekort of gestopt, zonder dat een medewerker van de gemeente een fysiek huisbezoek heeft gebracht. Dat is de enige mogelijkheid om inzicht in de problemen te krijgen en om te ontdekken of er sprake is van onmacht of onwil. Hiermee kan armoedeval en schuldenproblematiek worden voorkomen.

De beste bestrijding van armoede is nog steeds het hebben van een baan. Afgelopen jaren is het aantal bijstandsgerechtigden mede door het CDA sterk afgenomen. Dat succes moet krachtig worden voortgezet, zeker nu de economie verder aantrekt. Wie kan werken wordt flink geprikkeld en geactiveerd. Mensen met een beperking verdienen een zinvolle dagbesteding in de vorm van aangepast werk.

Tiny's Tiental

Als directeur van een kindcentrum ziet Tiny Hoedemaker dagelijks de achterstanden van kinderen. Dit zijn haar tien CDA-plannen voor de kinderen:

- 1) Investeren in kinderen is investeren in de toekomst.
- 2) Vergroot Kansen voor Kinderen met naschools aanbod van muziek, drama, dans, sport en natuureducatie met vakdocenten.
- 3) Eén doel, één aanpak, één regelgeving, samen één kindcentrum.
- 4) Persoonlijke hulp op maat voor kinderen en ouders via eigen loket binnen kindcentrum.
- 5) Samen sterk; kind, ouders en kindcentrum.
- 6) Heb hoge ambities als opvang en onderwijs: Poets achterstanden weg met extra ondersteuning en uitbreiding van leertijd.
- 7) Bereid overgang naar voortgezet onderwijs goed voor. Zorg voor goede aansluiting.
- 8) Ondersteuning door experts op locatie.
- 9) Jeugdhulp krijgt een minimum aantal contacturen per kind per indicatie, zodat minder tijd op gaat aan vergaderen en rapporteren.
- 10) Zorg voor een veilige leefomgeving rondom scholen en IKC's.

2. Wonen en werken voor starters

Wie van peuter tot PhD in Leeuwarden wil blijven moet kunnen rekenen op betaalbare woningen en goede banen.

Er is veel mis in het woningbouwbeleid. Sommige wijken vallen ten prooi aan beleggers. Dat gaan we verbieden voor specifieke buurten en wijken als de balans van eigen woningbezitters en exploitanten zoekraakt. Bij nieuwbouw en toewijzing huurwoningen willen wij een voorkeursbeleid voor de eigen inwoners van de stad en het dorp. Het lijkt er op dat huizen soms worden toegewezen aan mensen van buitenaf met relatieproblemen, maar dat zij die woning in de praktijk niet of nauwelijks gebruiken. Ondertussen kunnen eigen dorpsbewoners er geen huis vinden. Tegen schijn- en scheefwonen moet worden opgetreden.

Nieuwbouw en stadsvernieuwing moeten echt gericht zijn op jonge startende gezinnen, zoals in Oud Oost (Cambuur). Zij kunnen met een gewoon middeninkomen nauwelijks meer een woning kopen. Zonder ingrijpen blijven zij kansloos. Dus komen er inkomenstoetsen en bindingseisen bij toewijzing van koopwoningen per plan. Wat bij huurwoningen kan, moet ook bij koopwoningen gaan gebeuren.

De beruchte huisjesmelkers pakken hele straten. De woningen worden slecht onderhouden, van binnen worden soms schrijnend kleine kamers verhuurd die zijn afgeschot met bordkarton. Ze leven onder lage plafonds. Dat riekt naar uitbuiting en wanbeheer. Voor kamer en appartementenverhuur komen minimeisen aan oppervlakte- en inhoudseisen die – vanaf nu – echt worden gehandhaafd. Stop met het gedogen van hokkenbouw. Er komt geen ruimte voor ambtelijke willekeur wie wel en niet mag afwijken van de bouwverordeningen en bestemmingsplannen.

Het CDA wil tijdelijke en permanente opsplitsing van grotere woningen vergemakkelijken, inclusief een nieuw huisnummerbesluit

Gemeente van ondernemers en innovatie

Het CDA is een echte ondernemerspartij. Wij koesteren de winkeliers en het midden- en kleinbedrijf, want zij geven kleur aan stad en dorp. De drijvende terrassen die in de coronacrisis zijn uitgevonden mogen van het CDA blijven. De banengroei zal in Leeuwarden voornamelijk komen uit innovatie in sectoren van watertechnologie, voedingsindustrie, dairy en energie.

Woonplannen

1) In de komende tien jaar moeten er voldoende woningen bijkomen. Starters en gezinnen hebben voorrang. Die willen wij behouden.

2) Het project Oud Oost Cambuur hangt af van de verhuizing van het voetbalstadion. Het CDA ziet daar prachtige kansen voor veel nieuwe duurzame woningen voor de komende generatie Leeuwarders. Hoogbouw met veel groen is realistisch en aanvaardbaar.

3) De Voorstreek verdient een makeover met het Amelander Kwartier als een duurzaam woonproject met appartementen.

4) Het plan Spoorzone voorziet in veel nieuwe woningen in het Zwette-gebied en elders.

3) Ruiterskwartier/Pathé. Het CDA ziet er naar uit dat deze hypermoderne bioscoop met 7 zalen opengaat. Aanwinst voor de hele regio. De straat wordt wandel- en fietsgebied met veel ruimte voor extra groen in onze binnenstad.

4) Het plan Spoorzone voorziet in honderden nieuwe woningen in Zwette-gebied.

5) Bouwen in dorpen moet mogelijk blijven. Kijk goed op de middellange termijn, bouw niet voor leegstand na 2040. Bouw voor de toekomst van eigen iongeren en gezinnen.

3. Leefbaar en veilig

Je moet overal veilig over straat kunnen. Criminele ondermijning is een ernstige en directe bedreiging voor de veiligheid en de rechtsstaat. Het krijgt veel te weinig aandacht. Na jaren van tekortschietende handhaving ontstaat er verloedering van gebieden, zoals de Vlietzone. Het CDA eist een totale aanpak van criminele ondermijning. Bendes moeten worden opgerold en illegale winsten afgepakt.

Het CDA Leeuwarden heeft het initiatief genomen om lachgasgebruik in de gemeente te verbieden. Wij zijn geen voorstander van de gedoogcultuur.

Daarnaast wil het CDA beter en vaker onderzoek alvorens investeerders transacties mogen doen van vastgoed en grond ook als er nog geen officiële verdenking ligt. In Leeuwarden moet dat BIBOP-onderzoek zich niet beperken tot prostitutie, coffeeshops en horeca, maar ook standaard tot andere branches zoals vastgoedinvesteringen en grondtransacties. Vaak is sprake van ondoorzichtige bedrijfsstructuren.

In Leeuwarden wordt herhaaldelijk gebouwd tegen de bouwverordeningen en het bestemmingsplan in. Inwoners lopen bij procedures soms tegen een muur op als de gemeente ontheffingen verleent die als willekeur en onrecht worden ervaren. Het CDA staat achter de burgers die terecht protesteren tegen de huisjesmelkers die studenten en kwetsbare personen ophokken in kleine eenheden. Wie niet deugt wordt op straffe van dwangsom tot verbouw gedwongen en anders wordt de woning gesloten.

De concentratie van kwetsbare groepen leidt tot het aantrekken van criminaliteit en overlast. Er moet een covenant Huisvesting Kwetsbare Personen komen. Private en sociale verhuurders tekenen bij huisvesting van mensen met een JW, WMO of WLZ-indicatie een overeenkomst met een zorgverlener. Daarin staan de verantwoordelijkheden ten aanzien van huurbetaling en huisregels. Zonder die overeenkomst doet de gemeente geen directe huurbetalingen meer. Bij herhaling van overlast wordt het huurcontract ontbonden en de zorgaanbieder en verhuurder aangesproken door de indicatiesteller.

Stop criminele ondermijning en buurtverloedering

1. Combinatie van (jeugd-)zorg en drugsverkoop in dezelfde straat wordt verboden, ongeacht welke drugs wordt aangeboden. In een straal van 100 meter mogen er geen coffeeshops en andere verkooppunten aanwezig zijn.
2. In kwetsbare wijken komt meer steun aan jongeren die dreigen af te glijden naar het criminele circuit.
3. Niet meer dan 5% van het huisbezit per gebied van een enkele eigenaar.
4. Spreid studentenhuisvesting
5. Snel beleggersverbod in verloederende buurten.
6. Zorgverleners en verhuurder contractueel verantwoordelijk maken voor gedrag kwetsbare personen.
7. Spreid zorgvoorzieningen en woningen voor kwetsbare personen
8. Een 100-dagen programma handhaving op bouwen en illegaal wonen. Stop de willekeur in gedogen.
9. Meer BIBOP onderzoek verdachte investeringen: niet alleen in horeca en prostitutie, ook in vastgoed

4. Duurzaam en gezonde gemeente

Van Leeuwarden willen we een bereikbare en duurzame gemeente maken. We stappen over van fossiele naar duurzame energiebronnen, geleidelijk en betaalbaar. Vandaar dat we op weg gaan naar een schone toekomst

Het spoor Leeuwarden-Groningen is een echt obstakel voor de stad voor bereikbaarheid en veiligheid. Als er straks een snelle verbinding met Groningen komt kruist elke tien minuten een trein de spoorovergangen. Prioriteit nummer 1 is het Plan Spoorzone: de trein rijdt daarin onder het maaiveld in een tunnelbak. Vijf drukke overgangen verdwijnen en tienduizenden scholieren en winkelend publiek kunnen veilig doorrijden. Het dagelijkse verkeersinfarct op de Peter Stuyvesantweg vermindert.

We willen ook tussen dorpen en stad ruimere en brede fietspaden aanleggen die ook breed genoeg zijn voor scholierenstromen en e-bikes om elkaar te passeren. De *Fiets op 1* is een echt CDA-plan. De auto willen we minder gebruiken. Niet door te verbieden, maar fietsen aantrekkelijker te maken. De doorgaande wegen blijven 50 km wegen.

Bloeiende dorpen en platteland

Voor levendige dorpen is werk en wonen belangrijk. Landbouw staat aan de basis van een leefbaar platteland met oog voor biodiversiteit. Onze gemeente wordt geen natuurreservaat. Veenweidegebied in het buitengebied mag boeren niet beperken door oprukkende uitstootnormen. Sowieso moet er een mechanisme komen dat land niet zomaar weggekocht kan worden ten behoeve van een andere bestemming. Het moet passen in de omgevingsvisie die wordt vertaald in een bestemmingsplan. Vermogende natuurorganisaties dreigen de leefbaarheid van hele streken in gevaar te brengen, zeker als economie en bedrijvigheid in die gemeenschap worden beperkt.

Gezonde sport en spel

Sport voor iedereen draagt bij aan een gezonde en sociale gemeenschap. Het CDA heeft daarop een sterke visie: sport is niet alleen goed voor beweging, maar ook voor de sociale samenhang en verbinding van mensen. Het CDA sportplan verbindt en motiveert voor duizenden actievelingen. Speelterreinen en sportterreinen vragen om een gezonde omgeving. Zo moet bijvoorbeeld de broedplaats Asgaard na afloop van het huurcontract weer teruggegeven worden aan de openbare ruimte zodat er een andere invulling komt die voor iedereen toegankelijk is.

Schone toekomst

Zonnepanelen

Het CDA Leeuwarden wil zoveel mogelijk zonnepanelen op daken realiseren. Vooral bedrijfspanden en industrieterrein moeten eerst benut worden, voordat buiten de bebouwde kom het landschap wordt opgeofferd.

Windenergie

Windenergie is rond Leeuwarden lastig vanwege de vliegbasis. 'Groningse windmolens' met een maximale hoogte van 15 meter zijn een optie bij bijvoorbeeld boerderijen of bedrijventerrein.

Isolatie van woningen

De gemeente verstrekt subsidies of leningen voor woningisolatie. Die leveren op termijn winst op door besparing in energiekosten. Inwoners en gemeente hebben hier een opdracht.

Aquathermie en warmtenet

Woningen die nu worden gebouwd zijn van het gas af. Deze trend gaan we doorzetten bij restauraties en renovatie. Daar komen warmtepompen. Dit vergt investeringen waarbij de gemeente helpt. Ouderenbonden willen terecht dat mensen hier zeer vroegtijdig over worden geïnformeerd als een gebouw of buurt van het gas af gaat. Ideeën voor aquathermie steunen wij.

CDA Verkiezingsprogramma Leeuwarden 2022-2026

1. Betrouwbare en toegankelijke overheid.....	8
1.1 Dienstverlening spreekt alle talen.....	8
1.2 Papier houden	8
1.3 Tegengaan van mensenhandel in prostitutie.....	8
1.4 Handhaving krachtig en consequent.....	8
1.5 Vergroening gemeentelijke organisatie	9
2. Sociaal domein	9
2.1 Jeugdzorg: meer inhoud, minder winst.....	9
2.2. Steunpunt ouders bij (v)echtscheiding.....	10
2.3 WMO: spreid voorzieningen.....	10
2.4 Toeslagenaffaire slachtoffers helpen	10
2.5 Integratie stevig aanpakken	10
2.6 Armoedebestrijding en werk belangrijkst	11
2.7 Ouderen in alles meenemen	11
2.8 Mantelzorg belonen	11
2.9 Vrijwilligersvouchers	12
3. Onderwijs en Arbeidsmarkt	12
3.1 Basis voor kind en gezin	12
3.2 MBO is parel van Friesland.....	12
3.3 Kennis en innovatie uitbreiden	13
3.4 Structurele financiering Wetsus.....	13
4. Economie en Landbouw	13
4.1 Ondernemers ruim baan geven	13
4.2 Landbouw veilig stellen	13
4.3 Geen gedwongen krimp en onteigening	14
4.4 Veenweidegebied alleen op eigen grond.....	14
4.5 Grondbank helpt boeren	14
4.6 Compensatie landschapsbeheer	14
4.7 Arbeidsmarkt beter organiseren	14
5. Wonen in gezonde leefomgeving.....	15
5.1 Ouderenhuisvesting op behoefte afstemmen	15
5.2 Studentenhuisvesting verbeteren	15
5.3 Schone toekomst.....	15
5.4 Isolatie van woningen bevorderen.....	15
5.5 Energietransitie ligt op schema	15

5.6 Windmolens zeer beperkt neerzetten	16
5.7 Zonnepanelen op daken, niet in de wei	16
5.8 Aquathermie en warmtenet ontwikkelen	16
5.9 Waterkwaliteit voor veilig suppen en zwemmen.....	16
5.10 Groen vervoer	16
6. Gebiedsontwikkeling.....	17
6.1 Lelylijn kracht bij zetten	17
6.2 Plan Spoorzone grote stap voorwaarts	17
6.3 Plan Binnenstad en Ruiterskwartier voor cultuur en winkelen.....	18
6.4 Oud Oost/Cambuur voor alle generaties	18
6.4 Vaarwegen.....	18
6.5 Klimaatadaptatie	18
7. Cultuur en Sport.....	18
7.1 LF2028 van eigen bodem.....	18
7.2 Korpsen en koren verbinden iedereen.....	18
7.3 Harmoniekwartier als hotspot	19
7.4 Bibliotheken behouden	19
7.5 Preventie laaggeletterdheid	19
7.6 Oud papier actie blijft.....	19
7.7 Sportplan Leeuwarden noodzakelijk	19
7.8 Keatsen Olympische Sport.....	20
7.9 Alcoholgebruik in openbaar ontmoedigen.....	20
7.10 Wielerronde naar Leeuwarden	20
8. Financiën	20
8.1 Rentmeesterschap ook met uw belastinggeld	20
8.2 Onroerend Zaak Belasting (OZB) eerlijker verdelen	20
8.3 Parkeergelden niet verhogen	21
8.4 Riool- en afvalstoffenheffing op gezin afstemmen	21
8.5 Toeristenbelasting in één hand	21
8.6 Geen paars afvaldeksel op de neus.....	21
8.7 Vervuiler betaalt.....	21
8.7 Fries verdeelmodel financiën	21
9. Dit krijgt u allemaal niet van het CDA	22
Bronvermelding (exclusief voetnoten).....	23

1. Betrouwbare en toegankelijke overheid

Niet alles kan digitaal. We zien dat bij bijstandsaanvragen voor mensen die de complexe procedure niet kunnen volgen. Een derde van de mensen die daar recht op heeft, vraagt geen bijstand aan, omdat er teveel obstakels voor hen zijn. Daarom is het nodig dat er loketten blijven, waar mensen hartelijk en zonder haast worden begeleid. Vier kernwaarden van het CDA staan voorop.

1.1 Dienstverlening spreekt alle talen

Frysk foar fereale fryksinnigen fernuvert frjemde froulju fansels folslein. Yn us gemeente is Frysk like fan belang as it Nederlansk. Wa Frysk sprekt hoecht syn tonge oan it loket net te ferebrekken. It CDA wol in brief yn't Frysk ek beandert krije yn it Frysk. En fergeet dan it Liwadders oek niet. Mut oek oerleve. But will not be mistaken, English is important as well, considering the number of international students. Dus it wurdt wat juh, met dy meartaligens. Want nog steeds is die vraag niet beantwoord: 市长的邻居有多高.

1.2 Papier houden

Het CDA pleit met de ouderenbonden voor instandhouding van gemeentelijke aanslagen op papier. Tegelijkertijd vinden we het digitaal vaardiger maken van deze groep belangrijk. Dat verdient onze aandacht.

1.3 Tegengaan van mensenhandel in prostitutie

Om mensenhandel tegen te gaan zet het CDA zich in voor handhaving van de wetgeving rondom prostitutie. De kwetsbare vrouwen, meisjes, mannen en jongens in de prostitutie verdienen onze aandacht en zorg met respect en begrip voor hun situatie. De gemeente ondersteunt maatschappelijke organisaties die mensen in de prostitutie de mogelijkheid bieden om een nieuwe start te maken en die de nodige zorg en aandacht verlenen. Prostitutie moet worden gecentreerd op één punt, met goed toezicht en controle op illegale activiteiten.

1.4 Handhaving krachtig en consequent

Het is het CDA een doorn in het oog, dat veel duistere activiteiten plaatsvinden, zonder dat de regels worden gehandhaafd. Het cameratoezicht wordt uitgebreid op plekken waar inwoners veel hinder ervaren van overlast. De preventieve werking van camera's heeft direct effect. Het moet wel proportioneel worden ingezet, als andere vormen van handhaving zijn uitgeput. Het zijn altijd tijdelijke maatregelen die steeds weer worden beoordeeld op nut en noodzaak.

Handhaving geldt ook voor de andere deelterreinen als illegale bouw in afwijking van vergunning en bestemmingsplan en verkoop van drugs in nabijheid van scholen en zorgvoorzieningen. Een betrouwbare overheid laat zich ook daar gelden. De speerpunten zijn:

1. Combinatie van (jeugd-)zorg en drugsverkoop in dezelfde straat wordt verboden, ongeacht welke drugs wordt aangeboden. In een straal van 100 meter mogen geen coffeeshops en andere verkooppunten aanwezig zijn.
2. Met uitzondering van de binnenstad en binnen de grachten mag per postcodegebied maximaal 5% kamerverhuur plaatsvinden.

3. Het CDA wil een beleggersverbod op panden in buurten waar stadsvernieuwing en gereguleerde woningbouw nodig is om teloorgang te voorkomen met name Cambuursterhoek, Bloemenbuurt/Oldegalileen, Bilgaard, Heechterp-Schieringen, Vlietzone, Schepenbuurt, Westeinde en kwetsbare buurten van de dorpen.
4. Handhaven moet niet in woorden, maar in daden worden omgezet. Daarom komt er een 100-dagen programma voor handhaving op bouwen en illegaal wonen. Stop de willekeur in gedogen.
5. Meer BIBOP onderzoek verdachte investeringen: niet alleen in horeca en prostitutie, ook in vastgoed.

1.5 Vergroening gemeentelijke organisatie

De gemeente Leeuwarden vergroent haar eigen organisatie en heeft daarvoor een duurzaam en circulair inkoopbeleid.

2. Sociaal domein

We zijn voor elkaar geschapen. Het gezin is de grondstructuur voor de hele samenleving: we groeien daar in op en we houden elkaar vast. Ook in onze gemeente staat het kind met ouders voorop. Zij zijn onze eerste zorg. Ook kwetsbare jongeren, volwassenen met psychische problematiek en slachtoffers van de overheid die geven wij niet op, maar willen we zoveel tegemoet komen. Het CDA wil dat er geen uitkeringen meer worden gekort of gestopt, zonder dat een medewerker van de gemeente een fysiek huisbezoek heeft gebracht. Dat is de enige mogelijkheid om inzicht in de problemen te krijgen en om te ontdekken of er sprake is van onmacht of onwil. Voor ons is dat een sociale economie gekoppeld aan een eerlijke rechtsstaat.

2.1 Jeugdzorg: meer inhoud, minder winst

Het CDA wil de komende periode niet bezuinigen op jongerenwerk. Jongerenwerk is nodig; naast armoede is ook alcohol- en drugsproblematiek in sommige dorpen en wijken een groot probleem. Daarom moet er aandacht komen voor de langere termijn, zodat er ook écht iets opgebouwd kan worden.

In de gemeente moet aanbod beschikbaar zijn van specialistische respijtzorg (weekenden en vakantie) voor kinderen met complexe problematiek. Ouders houden vaak net het hoofd boven water met speciaal onderwijs en naschoolse opvang. Maar weekenden en vakanties zijn nodig om bij te komen. Respijtzorg voorkomt dat kinderen in instellingen met nog zwaardere en ook duurdere zorg terechtkomen. In de nieuwe aanbesteding moet deze capaciteit worden meegenomen.

Het CDA is tegen winstuitkeringen aan aandeelhouders in de zorg. Dat geldt ook voor zorg die wordt aanbesteed in jeugdwet en WMO. Bij aanbestedingen moeten aanbieders aangeven hoe zij de winst gaan terugploegen in de zorg (bijv. nieuwe projecten of extra zorg). In de nieuwe aanbesteding moet een verificatiemechanisme komen om dit elk jaar te toetsen. Waar niet aan de eisen wordt voldaan, wordt de gunning ingetrokken voor hoofd- en onderaannemers.

Jongeren met een licht verstandelijke beperking en verwarde en/of depressieve jongeren verdienen extra aandacht. Jongerenwerk en de relatie met Jimmy's, dorpsbelang en jeugdbestuur, kunnen hier een preventieve rol vervullen. Er moet ook hulpverlening zijn voor jongeren ouder dan 18 jaar: veel problematiek houdt bij die leeftijd immers niet op.

In kwetsbare wijken komt meer steun aan jongeren die dreigen af te glijden naar het criminele circuit.

2.2. Steunpunt ouders bij (v)chtscheiding

Christendemocraten geloven dat ieder kind naar Gods beeld geschapen is. Veel kinderen groeien op in warme gezinnen. Maar niet alle kinderen treffen het. Vergeleken met jeugdigen uit intacte gezinnen hebben jeugdigen die een scheiding meemaken tweemaal zoveel problemen. Twintig procent van deze jongeren houden permanente schade over aan de scheiding, zoals een lager eindniveau van de opleiding en een groter risico op depressie, inclusief een groter beroep op de hulpverlening. Bijna de helft van de jeugdhulpvragen van jonge kinderen komen mede voort uit (v)chtscheidingen. Om in aanmerking te komen voor ondersteuning bij Jeugdhulp Friesland is voor ouders een verwijzing nodig. Het CDA wil meer bekendheid aan deze ondersteuning geven en het mogelijk maken dat ouders en grootouders zonder barrières daar terecht kunnen. De gemeente draagt zorg dat deze ondersteuning volop wordt gevonden om zo grotere schade aan kinderen te voorkomen.

2.3 WMO: spreid voorzieningen

De WMO is grotendeels aanbesteed aan nog slechts enkele partijen met het oog op doelmatigheid en kwaliteit. Het CDA wil een duidelijke evaluatie van de gevolgen voor de cliënten en de mate waarin de zorg nu beter en goedkoper wordt.

De afgelopen periode is er van de Participatiegelden structureel een miljoen naar het WMO-tekort overgemaakt. De komende periode moet dat bedrag stapsgewijs weer naar de participatie van mensen. Dit kan als ook de maatregelen en aanpassingen in de WMO worden gehaald.

Zorgverleners en verhuurders contractueel verantwoordelijk maken voor gedrag kwetsbare personen die zelfstandig wonen.

Spreid zorgvoorzieningen en woningen voor kwetsbare personen.

2.4 Slachtoffers Toeslagenaffaire helpen

De afgelopen raadsperiode zijn ruim 220 slachtoffers van de Toeslagenaffaire geholpen bij het kwijtschelden van schulden. Er is voor hen stabiliteit gekomen in het financiële huishouden. Vaak zijn zij door de landelijke overheid en belastingdienst in de kou gezet. We blijven ons inzetten de schrijnende gevallen zo snel mogelijk te helpen. De gemeente blijft het schild voor de zwakkeren.

2.5 Integratie stevig aanpakken

Het CDA verwelkomt vluchtelingen en legale arbeidsmigranten. Die doen volwaardig mee in onze samenleving. Goede taalvaardigheid en scholing vergroten de kans op werk. Daarom zijn we veeleisend en vragen we migranten hiervoor ook zelf hun verantwoordelijkheid te nemen. Migrantengroepen die niet willen meewerken aan een goede integratie worden gekort op hun bijstand.

We willen extra mogelijkheden voor migrantenvrouwen om bij het onderwijs van hun kinderen te worden betrokken, de taal te leren en werk te vinden. Dat kan bijvoorbeeld door taalonderwijs, maar ook door deze groep sport en beweging aan te bieden. Met het vmbo wordt gekeken naar een vervolgopleiding op het inburgeringsexamen.

Wij zien de opvang van vluchtelingen als een uiting van barmhartigheid. De nieuwe crisisopvang voor maximaal 600 asielzoekers in het WTC is tijdelijk tot maximaal een jaar. Daarna moet het snel afgebouwd worden tot een veel kleiner centrum. Maar de asielzoekers die worden toegelaten na het verkrijgen van hun (tijdelijke) verblijfsstatus, blijven voor het overgrote deel niet in Leeuwarden. Zij worden gehershuisvest verspreid over alle gemeenten in Nederland. Zij verminderen daardoor niet de woonkansen van anderen.

2.6 Armoedebestrijding en werk belangrijkst

De beste manier om armoede te bestrijden is deelname aan de samenleving via een betaalde baan. De arbeidsmarkt staat te springen om medewerkers op alle niveaus van scholing. Wie kan, zal aan de slag moeten. We erkennen het individu, geboren met specifieke gaven en talenten. Je mag op je eigen niveau meedoen. Participatie heet dat bij de overheid. In Leeuwarden kiezen wij voor het programma *Iedereen in beweging*. Kijk maar wat jij kunt bijdragen aan de samenleving: is het een nieuwe baan of meedoen in een dagbestedingsproject. Het CDA wil bedrijven projecten laten starten in bijvoorbeeld de bouw met de praktische beroepen waar de leermeesters ondersteuning krijgen vanuit de gemeentekas voor iedere werknemer die uit de bijstand aan het werk raakt.

Leeuwarden kende in 2018 zo'n 6300 mensen die afhankelijk waren van een bijstandsuitkering. Eind 2021 is dat nauwelijks nog 5500. Die 800 mensen vonden zinvol werk dankzij deze aanpak. Veel mensen zijn toch nog financieel afhankelijk van de gemeenschap. Soms kan dat niet anders. Het CDA vindt dat de overheid daar een schild voor de zwakkere is. Anderen krijgen een opdracht zich in te zetten op dagbesteding, scholing of werk.

Veel mensen met een bijstandsvraag hebben psychische problemen. Die verdienen een goede benadering door medewerkers van de gemeente die getraind worden in communicatie en gesprekstechniek om met deze doelgroep om te gaan. Dat kan veel onnodig leed voorkomen. Huisbezoeken zijn daarbij noodzakelijk om vast te stellen wat er echt aan de hand is. In de praktijk levert dit veel meer op door voorkoming van schulden dan dat het kost aan extra uren personeelsinzet.

2.7 Ouderen in alles meenemen

Het CDA wil voluit opkomen voor de belangen van ouderen die afgelopen jaren achterop zijn geraakt in inkomen. Hun wensen willen we in de plannen voor onze gemeente meenemen.

- Voor hen is het belangrijk om te weten hoe en wanneer er wordt begonnen met de ombouw van de energievoorziening. Ouderenbonden willen terecht dat mensen hier zeer vroegtijdig over worden geïnformeerd als een gebouw of buurt van het gas af gaat.
- Het CDA wil de groeiende behoefte van gezamenlijke huisvesting voor ouderen in kaart brengen en daarvoor geschikte locaties helpen vinden en ontwikkelen.
- Ouderen met een laag inkomen moeten actief geholpen worden bij kwijtschelding van gemeentelijke heffingen.
- Veiligheid op straat moet worden bevorderd met handhaving.
- Er komen meer veiliger fietsroutes voor e-bikes.

2.8 Mantelzorg belonen

Mantelzorgers moeten om overbelasting te voorkomen tijdig ontlast kunnen worden van de zorg voor een hulpbehoevend persoon. Daarvoor moet er respijtzorg zijn in de stad en dorpen. Vormen van opvang voor licht-dementerenden zoals het Odensahuis zijn hier een goed voorbeeld van.

2.9 Vrijwilligersvouchers

Vrijwilligers zijn de kampioenen van de samenleving. We willen hen gaan bedanken met een Vrijwilliger Verwendag. Dan krijgen ze een voucher die ze kunnen besteden bij lokale ondernemers.

3. Onderwijs en Arbeidsmarkt

We streven naar een Leeuwarden waar je kunt wonen en werken van peuter tot PhD.

3.1 Basis voor kind en gezin

Het CDA wil een sterke basis voor kinderen in de stad creëren. Daar willen we alles op inzetten in een tien punten plan:

- 1) Vergroot Kansen voor Kinderen met naschools aanbod van muziek, drama, dans, sport en natuureducatie met eigen verenigingen in Leeuwarden die daar apart subsidie voor krijgen.
- 2) Stop met dubbele regelgeving: kinderopvang, speelleergroep en basisschool zijn één geheel.
- 3) Bied gratis voor- en naschoolse opvang voor kinderen vanaf 2 jaar die zonder extra aandacht achterop raken.
- 4) Leg in deze opvang accent op driehoek kind, ouders en IKC door ouders scholing te bieden binnen het IKC.
- 5) Heb hoge ambities als opvang en onderwijs: Poets achterstanden niet weg met lagere normeringen. Dat heet 'de gevangenis van lage verwachtingen'. De kans op schooluitval en afhankelijkheid van uitkeringen stijgt dan. Werk achterstanden weg met extra ondersteuning en uitbreiding van leertijd.
- 6) Bereid overgang naar voortgezet onderwijs goed voor. Zorg voor hele goede aansluiting.
- 7) Haal kinderen niet uit school voor behandeling door externen, maar bied jeugdhulp en ondersteuning op locatie.
- 8) Jeugdhulp krijgt een minimum aantal contacturen per kind per indicatie, zodat minder tijd opgaat aan vergaderen en rapporteren.
- 9) Zorg voor een veilige leefomgeving rondom scholen en IKC's.
- 10) Ouders zijn daar net zo belangrijk. Laat vaders en moeders meedoen in de naschoolse tijd door speciale gecombineerde ouder-kind-leergroepen op te zetten. Naast gezelligheid is er aandacht voor relationele vaardigheid van ouder en kind, gezond eten, dag- en nachtritme, lezen, spelen en beweging.

Het CDA wil dat Sociale Zaken, Economische Zaken en Onderwijs samenwerken binnen één beleidsplan om mensen aan onderwijs, werk en dagbesteding te helpen. Dat vraagt om innige samenwerking, afstemming en investering op de lange termijn. Onderwijs, Arbeidsmarkt en Economie (OAE) is een onlosmakelijk verband waarin de gaven en talenten van onze toekomst ondersteund worden.

3.2 MBO is parel van Friesland

Friesland kent een kwalitatief hoogwaardig MBO-aanbod. Bijna 2 van de 3 Leeuwarders gaan hier naar het MBO. De voorspellingen zijn dat de economie alleen nog verder kan innoveren en groeien als er voldoende gekwalificeerde technisch opgeleide jongeren komen met een MBO-diploma. Er dreigt een groot tekort aan deze bekwame vakmensen. Onze drie grote MBO-opleidingen hebben daarin toekomst en we maken aansluiting tussen bedrijfsleven, zorg en onderwijsinstellingen.

3.3 Kennis en innovatie uitbreiden

Het CDA Leeuwarden stimuleert een goed hoger onderwijs en academisch klimaat, zodat meer jongvolwassenen naar onze stad trekken. We streven naar uitbreiding van alle vijf campussen. We zijn immers ook internationaal georiënteerd en zorgen voor de best mogelijke basisvoorzieningen voor alle studenten. Te denken valt aan studentenhuisvesting, uitzicht op werk, cultureel leven en uitgaansmogelijkheden.

3.4 Structurele financiering Wetsus

Wetsus is van belang voor ons onderwijs, arbeid en economisch klimaat. Mensen volgen er onderwijs, lossen wereldproblemen op en vinden een baan! Helaas is de steun van gemeente nog niet structureel geregeld in de begroting. Dat zou als het aan het CDA ligt wel zo moeten zijn. De intentie is de afgelopen periode door het college getekend; nu de daad bij het woord voegen.

4. Economie en Landbouw

Leeuwarden is de banenmotor van Fryslân, met meer dan 70.000 banen. Veelal MKB familiebedrijven laten onze economie draaien. De gemeente is zelf geen ondernemer, en dat vinden we goed, maar kan wel ondernemend blijven. De afgelopen periode hebben we ingezet op een betere dienstverlening, coronaondersteuning, verruiming horeca mogelijkheden, het investeren in innovaties door middel van het innovatiefonds en nog vele zaken meer.

Het CDA vindt het hoog tijd dat ondernemend Leeuwarden geen melkkoe is om de gemeentebegroting rond te breien, maar dat stimulerender en positiever naar de ondernemer wordt gekeken. Samenwerking met ondernemers, sociale zaken, onderwijs en economische zaken laat zien dat hierdoor meer mensen aan het werk komen, bedrijven floreren.

4.1 Ondernemers ruim baan geven

Naast individuele ondernemers is er goed contact met belangengroepen uit het ondernemerswezen. Die samenwerking willen we doorzetten. Het CDA juicht de fusieplannen toe van de Commerciële Club Leeuwarden, het Leeuwarder Ondernemersfonds en de Federatie (de samenwerkende ondernemersverenigingen uit de dorpen en de stad). Samenwerking moet gezocht worden in het verlengde van het vastgestelde economisch beleidsplan en o.a. de plannen van LF2028.

Wij willen dat er continu nieuwe winkels worden geworven voor Leeuwarden, dé winkelstad van Fryslân. Er moet een snel en soepel beleid komen voor (tijdelijke) herinvulling van leegstaande winkels.

In de dorpen willen we de winkels centreren in het centrum: dat houdt de dorpen en de winkels gezellig en bereikbaar.

4.2 Landbouw veilig stellen

Het ontbreekt onze boeren en tuinders aan perspectief, ook in Leeuwarden met een groot buitengebied. Lobbyisten dreigen hen onder de voet te lopen. Boeren rond Leeuwarden zullen het CDA nodig hebben om tegenwicht met echte invloed te bieden. Daarom heeft het CDA het plan

Perspectief voor Boeren¹ gemaakt. Dit is onze stip op de horizon: een landbouw die is geworteld in het Friese landschap en bloeit als topsector in handen van rentmeesters.

4.3 Geen gedwongen krimp en onteigening

Het CDA is tegen de krimp van de veestapel als doelstelling en wil geen gedwongen onteigening. De draagkracht van de leefomgeving bepaalt de ruimte voor de veehouderij. Daarbij zal de boer een veel prominentere rol krijgen in het beheer en verfraaien van ons landschap waarbij kwaliteit van de natuur zal toenemen en het perspectief van de boer zal verbeteren. Boeren hebben recht op een duidelijke vergoeding.

4.4 Veenweidegebied alleen op eigen grond

Het is prima dat bijvoorbeeld It Fryske Gea een plan voor veenbehoud maakt, maar dat blijft beperkt tot de eigen grond en niet die van boeren. Het gemak waarmee boerengrond wordt weggevaagd raakt het CDA. De provincie beschouwt het Grouster Leechlân als kansrijk veenweidegebied met overwegend dik veen met een kleidek. De boeren van het Grouster Leechlân willen hier zelf het voortouw nemen in het beperken van de veenoxidatie en maaiveld daling beperken. Voorlopig worden hier geen vervolgstappen genomen, voordat de boeren weten wat er op hen afkomt.

4.5 Grondbank helpt boeren

Met de provincie in samenwerking met gebiedscommissies komt er een grondbank. Via de Grondbanken kunnen eventueel gronden worden 'verschoven' of 'uitgeruild'. Zo kunnen agrarische ondernemers met behulp van de overheid 'verhuizen' naar een meer geschikte locatie en daar een toekomst opbouwen. Hoogwaardige gronden moeten beter worden beschermd en mogen niet worden benut voor bijvoorbeeld zonneweides, ontpoldering of datacenters. Gronden met een lagere bodemkwaliteit kunnen benut worden voor bebouwingen of de aanleg van natuur.

4.6 Compensatie landschapsbeheer

Als boeren publieke diensten leveren, moeten zij daarvoor worden beloond. Denk aan natuur- en landschapsbeheer, waterzuivering, koolstofvastlegging en andere ecosysteemdiensten. Een boer die zijn akker omzet in natuurgrond, kan zelf de natuurbeheerder worden en krijgt daarvoor langjarig en geïndexeerd, voor minstens twintig jaar, het loon dat hem toekomt.

Om de kringlopen te sluiten is het wenselijk dat veehouders en akkerbouwers rechtstreeks afspraken met elkaar maken zonder de tussenstap van de mesthandelaren.

Voedsel in de supermarkten wordt voortaan voorzien van de vermelding van de herkomst, zodat de consument makkelijker onze (streek)producten kan herkennen.

4.7 Arbeidsmarkt beter organiseren

We stappen af van die 18 soorten beleid voor de arbeidsmarkt en nog wat onsamenhangende projecten daarbovenop. De arbeidsmarkt moet op provinciaal niveau worden aangestuurd in de

---

¹ <https://www.cda.nl/actueel/nieuws/cda-publiceert-nieuwe-landbouwvisie-perspectief-voor-boerenarbeidsmarkt>

arbeidsmarktregio Fryslân waar gemeenten, provincie, onderwijs, werkgevers en werknemersverenigingen het UWV en vele andere samenwerken.

5. Wonen in gezonde leefomgeving

Het inwonertal van Leeuwarden groeit volgens de laatste voorspellingen tot 2050 met 8500 inwoners. Dat is over 25 jaar zo'n 350 per jaar. Omgerekend naar het aantal huishoudens is dat circa 250 nieuwe huishoudens die een woning nodig hebben. De grote woningbouwprojecten die nu zijn voorzien in Middelsee, Spoorzone en Cambuur voorzien daar ruimschoots in.

Niet alleen in de stad Leeuwarden, maar ook in de dorpen is nog woningbouw mogelijk ten behoeve van starters die nodig zijn voor de vitaliteit van dorpen. Nieuwbouw dient bij voorkeur plaats te vinden door inbreiding met gebruikmaking van leegstaande gebouwen, zoals scholen, bedrijven of eventueel leegstaande kerkgebouwen.

5.1 Ouderenhuisvesting op behoefte afstemmen

Inbreiding van woningaanbod geldt zeker ook voor de huisvesting voor ouderen. Die blijven langer in hun eigen woning. Bij hen is er behoefte aan kleinschalige woonvormen met elkaar. Een voorbeeld is het Knarrenhofje, waar ouderen bij elkaar wonen met een gezamenlijke buitenruimte, services afnemen en toch hun eigen woonruimte hebben. Het CDA wil met het oog op de groeiende behoefte van gezamenlijke huisvesting voor ouderen, een onderzoek of leegstaande kantoorpanden geschikt gemaakt kunnen worden voor passende ouderenhuisvesting. Bij ver- en nieuwbouw moet er voldoende ontmoetingsruimte ontstaan in het appartementengebouw.

5.2 Studentenhuisvesting verbeteren

Voor het groeiend aantal uitwonende studenten in Leeuwarden is aanvullende huisvesting nodig. Het CDA denkt daarbij aan het voormalig gebouw van zorgverzekeraar De Friesland. Hier geen hokjes, maar duurzaam bruikbare wooneenheden.

5.3 Schone toekomst

Klimaatverandering vergt een nieuwe levensstijl van ons allemaal. Uitgangspunt² van het klimaatbeleid is voor het CDA dat de transitie naar een duurzame economie niet tot een nieuwe tweedeling mag leiden. Dat geldt ook voor inwoners van Leeuwarden. Energie-armoede ligt op de loer voor mensen met lagere inkomens die in slecht geïsoleerde huizen wonen.

5.4 Isolatie van woningen bevorderen

De gemeente verstrekt subsidies of leningen voor woningisolatie. Die leveren op termijn winst op door besparing in energiekosten. Inwoners en gemeente hebben hier een opdracht. Inwoners met een laag inkomen worden geholpen door energiecoaches van de gemeente met energiebesparende tips.

5.5 Energietransitie ligt op schema

---

² <https://www.cda.nl/klimaatvisie>

We sluiten aan bij de uitgangspunten van de Regionale Energie Strategie³ (RES) die streeft om 3 terra wattuur (TWH) elektriciteit duurzaam op te wekken in 2030. Met de bestaande plannen is dat opgeteld al 2,8. Met het stimuleren van zonne-energie op daken en kleine windmolens bij boerenbedrijven tot 15 meter hoog is de doelstelling in bereik. Het warmtenet in Leeuwarden en de toekomstige waterstoftoepassingen vanuit de ondernemers in Leeuwarden dragen bij voor de rest van de doelstellingen.

Om duurzaam te worden moet er voldoende capaciteit komen voor onze woningen en bedrijven op het elektriciteitsnet zowel voor afname als terugleveren (vanwege problemen bij Tennet). We blijven lokale energie-coöperaties steunen.

5.6 Windmolens zeer beperkt neerzetten

Windenergie is rond Leeuwarden lastig vanwege de vliegbasis. ‘Groningse windmolens’ met een maximale hoogte van 15 meter zijn een optie bij bijvoorbeeld boerderijen of bedrijventerrein.

5.7 Zonnepanelen op daken, niet in de wei

Het CDA wil geen nieuwe zonneterreinen in de buitengebieden. Eerst willen wij de daken van woningen en bedrijven die daar geschikt voor zijn gebruiken voor zonnepanelen. Er is nog zoveel mogelijk, dat goede landbouwgrond en buitengebied niet hoeft te worden opgeofferd. Daar mag dan alleen nog met een omgevingsvergunning gebouwd worden. Die worden pas overwogen als de Friese doelstellingen van 2030 niet kunnen worden gehaald.

Ongeveer 60% van de Friese daken is qua constructie geschikt voor zonnepanelen. Als al het geschikte dakoppervlak gebruikt wordt voor zonne-energie, dan kan er in 50% van de totale elektriciteitsbehoefte worden voorzien⁴. Als alle geschikte woonhuizen en bedrijfsgebouwen en bedrijfsterreinen worden gebruikt staat dit gelijk aan 98% van de totale elektriciteitsbehoefte van woonhuizen. Momenteel heeft zo'n 4% van de geschikte daken zonnepanelen op het dak, en voorziet ze in Fryslân in nog geen 2% van de totale benodigde elektriciteit. Kortom, er is nog een wereld te winnen aan duurzame opwekking.

5.8 Aquathermie en warmtenet ontwikkelen

Woningen die nu worden gebouwd zijn van het gas af. Deze trend gaan we doorzetten bij restauraties en renovatie. Daar komen warmtepompen. Dit vergt investeringen waarbij de gemeente helpt. Ouderenbonden willen terecht dat mensen hier zeer vroegtijdig over worden geïnformeerd als een gebouw of buurt van het gas af gaat.

5.9 Waterkwaliteit voor veilig suppen en zwemmen

De kwaliteit van het oppervlaktewater in Leeuwarden gaan we in samenwerking met Wetterskip Fryslân verder verbeteren. We willen de opkomende Ziekte van Weil en modderkoorts voorkomen. Zeker nu we zien dat de suppers volop gebruik maken van grachten en kanalen.

5.10 Groen vervoer

---

³ https://www.resfryslan.frl/wp-content/uploads/2021/04/RES-1.0_RES-FRYSL%C3%82N_NL_DEF_digitaal.pdf

⁴ <https://www2.deloitte.com/nl/nl/pages/data-analytics/articles/zonnepanelen.html>

‘Het CDA steunt van harte de overgang naar nieuwe en groene manieren van vervoer. De gemeente moet zich inzetten voor het realiseren van waterstoftanklocaties en vele elektrische oplaadpunten voor auto’s, bussen, scooters, fietsen en boten in onze stad en dorpen.’

6. Gebiedsontwikkeling

Waar we onze gemeente ook inrichten: Fiets komt op 1. Dat betekent dat er veiliger fietspaden komen. Bredere fietspaden buiten de bebouwde kom moeten in overleg met provinsje Fryslân en de Fietzersbond worden gerealiseerd. Dat geldt zeker voor de drukke fietsroutes langs bijvoorbeeld de Dokkumer Ee, de Stûkenwei bij Warten en de Greate Kritewei bij Wergea. Bij het aanleggen van nieuwe fietspaden moet gekozen worden voor meer veiligheid voor de scholieren en de groeiende groep e-bike fietsers.

Als CDA steunen we de aanpassing op het stationsplein in Leeuwarden om voor de voetgangers en fietsers hun oversteek beter en veiliger te maken. De stad moet wel bereikbaar blijven voor auto’s, maar de binnenstad wordt wel meer autoluw gemaakt.

6.1 Lelylijn kracht bij zetten

De gemeente Leeuwarden zal lobbyen om de Lelylijn mogelijk te maken. Het rijk moet daar 6,5 miljard voor reserveren. Hierdoor kunnen meer Leeuwarders hier blijven wonen, terwijl ze in de Randstad werken. De snelle lijn via Heerenveen en Emmeloord brengt de reistijd van Leeuwarden naar Amsterdam-Zuid terug van twee uur naar een uur en een kwartier. Het creëert meer kansen voor bedrijven, werknemers en inwoners en resulteert in meer baankansen voor een nieuwe generatie in het Noorden.

6.2 Plan Spoorzone grote stap voorwaarts

Het CDA wil het Plan Spoorzone helemaal uitrollen als het plan van de toekomst tot 2050:

1. Verdieping Spoor Leeuwarden-Groningen (weghalen 5 spoor kruisingen)
2. Vervanging Spoorbrug HRMK (Aquaduct)
3. Bereikbaarheid Bedrijventerrein Merodestraat (verkeersroute vrachtverkeer Friesland Campina)
4. Mobiliteitshub Werpsterhoeke (treinstation)
5. Stadsuitbreiding Middelsee (woningbouw)
6. Transformatie De Zwette (woningbouw en recreatie)
7. Transformatie Spoordok (inbreiding kantoren)
8. Innovatiecampus NDC

Het Plan Spoorzone is een grote bijdrage aan de toekomst voor Leeuwarden. Het biedt kansen voor woningbouw, creëert samenhang in de stad die nu gescheiden wordt door spoorlijnen. Het plan zorgt voor meer verkeersveiligheid voor met name fietsers. Het CDA staat van harte achter dit plan.

Verdieping van het spoor (Spoor -1) zal prioriteit hebben.

- Het spoor Leeuwarden-Groningen staat de samenhang van de stad in de weg en creëert onveiligheid. Prioriteit nummer 1 van het lange termijnplan Spoorzone is: het spoor moet zakken onder het maaiveld. Tienduizenden Leeuwarders worden hier dagelijks beter van. Dit plan leidt tot een betere inrichting van de openbare ruimte. Trein naar beneden betekent: geen trein meer door de woonkamers van de Spoorstraat, uitzicht op bloemen en planten als een groene long, kindvriendelijke omgeving, en meer ruimte voor fietsers en wandelaars.

- Het kan ook niet anders dan dit project topprioriteit heeft als er straks een verbinding met Groningen komt waar elke tien minuten een trein de spoorovergangen kruist.
- De tunnelbak is ook een belangrijke oplossing voor vijf gevaarlijke verkeerssituaties: scholieren kunnen dan veilig naar het Comenius Achter de Hoven, studenten naar Van Hall, winkelend publiek kan ongehinderd naar de Schrans en de tientallen vrachtauto's kunnen dagelijks eindelijk vanaf Friesland Campina, Oetker en Koopmans via een nieuwe route de stad uit. De Peter Stuyvesantweg wordt ontlast van vrachtverkeer, het oversteken wordt op alle rotondes veiliger en het dagelijkse verkeersinfarct bij De Centrale wordt verlicht.

6.3 Plan Binnenstad en Ruiterskwartier voor cultuur en winkelen

Plan Pathé en Ruiterskwartier dat mede door het CDA is ingediend in de afgelopen jaren, verdient alle steun. Het wordt een culturele hotspot met wandel- en fietspaden, en groenvoorziening. De Voorstreek verdient een makeover met het Amelander Kwartier als een duurzaam woonproject met appartementen.

6.4 Oud Oost/Cambuur voor alle generaties

Het project Oud Oost Cambuur hangt af van de verhuizing van het voetbalstadion. Het CDA ziet daar prachtige kansen voor veel nieuwe duurzame woningen voor de komende generatie Leeuwarders. Hoogbouw met veel groen is realistisch en aanvaardbaar.

6.4 Vaarwegen

Het CDA is tegen een vaarweg door De Burd en Alde Feanen. Het weidevogelgebied moet behouden blijven en het toerisme als motor voor de lokale economie mag niet in gevaar komen. Verder wil het CDA zich inzetten voor verbetering van de waterkwaliteit in het watersportgebied van de dorpen rond Leeuwarden. Sinds 1 januari 2009 is er een lozingsverbod van toiletwater voor pleziervaartuigen. De gemeente moet voldoende vuilwaterinnamestations faciliteren in de verschillende watersportcentra.

6.5 Klimaatadaptatie

Klimaatverandering en de gevolgen daarvan zien we nu al in ons dagelijks leven. De gemeente moet er klaar voor zijn om de gevolgen van extreem weer op te vangen. Het CDA wil zich inzetten voor investeringen in meer ruimte voor wateropslag en afvoer. It Wetterskip speelt daarbij een belangrijke rol. Daarnaast willen we de stad en de dorpen vergroenen met meer openbaar groen, groene daken en versterking van de biodiversiteit.

7. Cultuur en Sport

7.1 LF2028 van eigen bodem

LF 2018 blijft ons nog lang heugen. LF2028 laat straks zien wat de blijvende impact is van het jaar dat wij culturele hoofdstad van Europa mochten zijn. Deze keer zal de stad met eigen cultuurmanifestaties, eigen korpsen en koren laten zien hoeveel muzikaliteit en expressie er in Fryslân huist.

7.2 Korpsen en koren verbinden iedereen

Onze stad en dorpen kennen veel korpsen en muziekgroepen. Het sociale, expressieve en kunstzinnige komt daar bij elkaar in alle leeftijdsgroepen. Daar is na de coronajaren extra geld voor nodig. Het CDA wil graag dat er opnieuw wordt gekeken naar de belangrijke plek die deze verenigingen in onze gemeente inneemt. Het gaat daarnaast ook om samenwerking, zoals binnen de Samenwerkende Muziekverenigingen Leeuwarden (SML).

7.3 Harmoniekwartier als hotspot

De cultuur in de gemeente Leeuwarden is springlevend, wervelend en van hoog niveau. Het CDA heeft gekozen voor een investering in het Harmoniekwartier. Het CDA wil dat hier de culturele hotspot komt.

7.4 Bibliotheken behouden

De bibliotheek, buurt- en dorpskamers worden steeds belangrijker voor mensen die digitaal de boot missen. En dat worden er steeds meer in plaats van minder. Laaggeletterden moeten structureel meer aandacht krijgen met een rol voor buurt- en dorpskamers. De locaties van de bibliotheek in Grou, Leeuwarden en Stiens moeten openblijven.

7.5 Preventie laaggeletterdheid

dbieb is via Dbos reeds aanwezig op vele scholen in het werkgebied. Centraal staat aandacht voor lezen, leesplezier en mediawijsheid op school en thuis. Kinderen en jongeren worden gestimuleerd om meer te lezen en beter en verstandiger om te gaan met internet en sociale media. Dit laatste onderdeel wil het CDA ook uitrollen in het voortgezet onderwijs, zeker ook waar tieners op dit punt kwetsbaar zijn.

7.6 Oud papier actie blijft

De Oud Papier Actie moet van het CDA blijven. Veel sportclubs, muziekverenigingen en andere vrijwilligersorganisaties halen hiermee een mooi bedrag op die ze kunnen investeren in activiteiten. Een perfecte manier om hen te ondersteunen!

7.7 Sportplan Leeuwarden noodzakelijk

Het CDA ziet en erkent de waarde van sporten en bewegen. Het heeft positieve effecten op het gebied van gezondheid, fitheid en vitaliteit. Ook draagt het bij aan sociale inclusie, integratie en bestrijding van de eenzaamheid. Mensen ervaren hier zingeving, geluk en zelfverwezenlijking. Daarom wil het CDA inzetten op:

- 1) Maximale ondersteuning van (sport)verenigingen op beleidsniveau met hoogwaardig verenigingsadvies. Die adviezen gaan over de grotere vragen: hoe ontwikkelt de vereniging zich, kan de club beter samenwerking zoeken, welke accommodaties zijn nog nodig en is er voor iedere doelgroep voldoende toegankelijk sportaanbod. Dit zou een extra taak kunnen worden voor de Sportraad Leeuwarden die alle sporten en verenigingen vertegenwoordigt.
- 2) Het ideaal is dat sportaccommodaties de hele dag toegankelijk zijn en waar je naast sport en bewegen ook voor een praatje of andere vrijetijdsbesteding terecht kunt. Dit in samenwerking tussen de sportvrijwilligers en organisaties om sportparken heen (onderwijs, wijk, gezondheid).

3) Het CDA wil daarom de komende 4 jaar een integrale sportvisie ontwikkelen in Leeuwarden (stad en dorpen). Daarin worden keuzes gemaakt over samenwerking (bijvoorbeeld in nieuwe wijk Middelsee) en ondersteuning van kleine maar zeer waardevolle sportverenigingen. Het kan gaan om een jeu de boules-club, gymnastiekvereniging, turnvereniging of clubs buiten de stad die het niet makkelijk hebben overleefd te blijven. Kleinere clubs staan vaak open voor specifieke doelgroepen die daardoor aan sport en bewegen toekomen.

7.8 Keatsen Olympische Sport

Onderdeel van de voorbereiding van LF2028 is de campagne om van het keatsen een olympische sport te maken.

7.9 Alcoholgebruik in openbaar ontmoedigen

Het alcoholgebruik in de gemeente onder met name jongeren baart zorgen. De gemeente geeft het goede voorbeeld om op feestdagen als Bevrijdingsdag vóór 20:00 niet toe te staan om op openbare plekken in parken of Prinsentuin alcohol te verkopen. Het CDA wil ook het lachgas in de gemeente verbieden.

7.10 Wielerronde naar Leeuwarden

Naast de *Fiets op 1*, is ook de fietssport een steeds belangrijker onderdeel van onze Friese samenleving. We steunen als CDA de ambitie om een grote wielerronde naar Fryslân en Leeuwarden te halen. Hier komen gezondheid, LF2028, *Fiets op 1* en sport op een goede manier samen. Tevens werkt dit mee aan een enorme exposure van onze regio.

8. Financiën

Het CDA is een verantwoordelijke partij. De begroting van zo'n 600 miljoen euro per jaar, is maar voor een klein deel vrij besteedbaar. Ongeveer 75 miljoen ontvangt de gemeente door lokale belastingen en heffingen. Het grootste deel komt van het rijk en is voor het sociaal domein, bijstand, jeugdzorg en WMO.

8.1 Rentmeesterschap ook met uw belastinggeld

De rente staat nu nog ongekend laag. Maar de uitstaande schuld van Leeuwarden is afgelopen twee jaar wel met 8% toegenomen (netto schuldquote) en gaat in 2022 nog verder omhoog. Al zijn de lasten nog relatief laag, op termijn is dat een gevaar. Een beperkte stijging van de rente met 1% kost de inwoners minstens 6 miljoen per jaar. Een flinke financiële adering. Grote projecten schuiven dan op de lange baan en bezuinigingen worden onvermijdelijk.

Daarom mag de schuldenlast niet verder omhoog. Bij het aflopen van de leningstermijn moeten leningen ook afgelost worden in plaats van steeds herfinancieren. Zo kun je langzamerhand vooruit sparen voor grote projecten als die van bijvoorbeeld de Spoorzone die tussen nu en 2050 worden uitgevoerd. Dan hebben we de ontwikkeling van de stad meer in eigen hand.

8.2 Onroerend Zaak Belasting (OZB) eerlijker verdelen

Het CDA wil dat de OZB voor alle dorpshuizen, verenigingsgebouwen en sportvoorzieningen structureel jaarlijks worden kwijtgescholden. Zij leven van vrijwilligers die de opbrengst van hun werk volledig ten goede willen laten komen voor het eigen dorpshuis, muziekvereniging of sportclub. De balans tussen de OZB voor woningen en niet-woningen is zoek. Met name eigenaren van boerenbedrijven in het buitengebied zijn geconfronteerd met een zeer hoge OZB. Voor niet-woningen is de OZB dus echt te hoog. We willen die verlagen.

8.3 Parkeergelden niet verhogen

Leeuwarden heeft een aantrekkelijk parkeertarief, dat willen we zo houden. Op dit moment is een inflatiecorrectie op de parkeertarieven voldoende voor de komende raadsperiode.

8.4 Riool- en afvalstoffenheffing op gezin afstemmen

Gezinnen met kinderen krijgen een lagere riool- en afvalstoffenheffing per gezinslid. Ook ouderen en kwetsbaren in de samenleving moeten worden ontzien. We delen als samenleving immers de lasten met elkaar.

8.5 Toeristenbelasting in één hand

Het CDA zou het een goede zaak vinden als er in heel Fryslân één toeristenbelasting wordt geheven met hetzelfde bedrag. Los van de huidige hoogte en lokale inspanningen zou een deel van dat geld naar regionale ondersteuning en promotie van onze toeristische sector moeten. De financiering is op dit moment totaal versnipperd.

8.6 Geen paars afvaldeksel op de neus

Afval is een grondstof voor nieuwe producten. Omdat machines bewezen beter in staat zijn afval te scheiden dan individuen ligt wat het CDA betreft daar de grootste uitdaging om dit proces te optimaliseren. Betalen per kilo (DIFTAR) is tegen de zin van het CDA ingevoerd per 2022. Dat is onnodig nadelig voor gezinnen en de armste inwoners van de stad. Daarnaast weten we van andere gemeenten dat het leidt tot illegale dumping en extra zwerfafval. Van onze burgers blijven we dus vragen om groen afval, glas en papier gescheiden in te leveren. Daarbij willen we een plan van de afvalverwerker om de inzameling van grof afval beter te organiseren. Zo gaan we onnodige verspilling van goederen tegen en versterken we de circulaire economie.

8.7 Vervuiler betaalt

Het CDA streeft naar een beter milieu. Vervuiling wil het CDA ontmoedigen middels milieuleges. Die moeten worden benut voor vergroening. Om verhuizing naar naburige gemeenten te voorkomen moeten de milieuleges in Fries verband worden afgestemd. Er moet wel steeds een afweging gemaakt worden tussen werkgelegenheid en klimaatbelasting.

8.7 Fries verdeelmodel financiën

Als centrumgemeente gaan veel Gemeenschappelijke Regelingen voor de omliggende gemeenten in Fryslân voor landelijke taken via onze begroting. De politiek-democratische controle op deze

regelingen en begrotingen is onvoldoende. Leeuwarden kan veel bepalen en dat trekt vaak scheve ogen bij naburige gemeenten. Het CDA pleit er daarom voor een Fries Model van financieel samenwerken te ontwikkelen met specifieke taken die worden verdeeld onder de verschillende gemeenten.

9. Dit krijgt u allemaal niet van het CDA

Misschien heeft u iets gemist. U vraagt zich af, wat krijg ik niet van het CDA. Zo verkoopt het CDA in Leeuwarden geen knollen voor citroenen.

- Van het CDA krijgt u **geen** belofte dat de **minimumlonen** in Leeuwarden met 40 procent **omhooggaan**. Het kan wettelijk niet dus het rijk vergoedt dat niet. Zo'n verhoging gaat u direct zelf betalen. Het leidt tot hogere kosten, meer belastingen en minder investeringen in zorg, onderwijs of bouwplannen.
- U krijgt **geen** nieuwe **Prins Hendrikbrug** voor 7 miljoen en alle miljoenen die er nog bijkomen om de vaarwegen te verdiepen. Als er geld is, gaat het naar de oplossing voor de HRMK-brug (aquaduct) ten behoeve van verkeer en de scheepvaart, zodat zwaar verkeer uit de stad weggehouden kan worden. Dan gooi je het geld niet in het water, maar haal je dat uit het water.
- Ook gaan we de **veestapel** in Leeuwarden **niet halveren** met allerlei plannen die de landbouw, werkgelegenheid en landschapsbeheer ernstig gaan schaden. Het ondermijnt de leefbaarheid van het platteland. We strijden tegen elke vorm van gedwongen reductie.
- **Cambuur** is een geweldige voetbalclub. De gemeente heeft er alles aan gedaan een nieuw stadion mogelijk te maken. Meer kunt u niet van de lokale overheid verwachten. **Vanaf nu is het echt aan de marktpartijen**. Wij willen ook geld overhouden voor de vele andere sportclubs in onze gemeente.
- U krijgt bij het CDA **geen groter begrotingsgat** waar de volgende generaties voor moet betalen. Het komt uit de lengte of de breedte. Het CDA wil de lasten voor burgers en ondernemers beheersen.
- U krijgt wat ons betreft **geen coffeeshops meer**. Als het aan het CDA ligt gaan we het aantal coffeeshops eerst terugdringen, te beginnen met coffeeshops buiten de grachten. We zijn tegen nieuwe coffeeshops en legalisering van drugs. U krijgt van ons **geen verhalen uit het progressief liberale sprookjesboek** die vertellen dat legalisering leidt tot minder overlast. Wij weten dat het tegendeel waar is. Het trekt criminele organisaties juist aan en ondermijnt onze samenleving nog meer.
- U krijgt van ons ook **geen 52 winkelzondagen**; geen zevende dag in het teken van consumptie, werk en drukte. Die dag is een cadeau met rust, ontspanning en recreatie, kerk, samenzijn en aandacht voor elkaar. We gunnen dat alle winkeliers en medewerkers van de kleinere winkels die niet tegen de ketens kunnen concurreren. Wie echt een duurzame samenleving nastreeft, kiest voor een dag consuminderen en sociale rust. We willen maandelijks een koopzondag met twee extra winkeldagen voor hoogtijdagen (december).

Bronvermelding (exclusief voetnoten)

1. Richtlijnenjeugdhulp van o.a. Nederlands Instituut voor psychologen: [Richtlijn Scheiding en problemen van jeugdigen - Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming](#) (richtlijnenjeugdhulp.nl geraadpleegd sept 2021)
2. Benoeming programmacommissie, nieuwsbrief CDA Leeuwarden 23 maart 2021. Notulen bestuursvergadering CDA Leeuwarden 16 februari 2021.
3. CDA Leeuwarden programma 2010-2014 'Morgen begint vandaag.'
4. CDA Leeuwarden programma 2014-2018 'Werken aan vertrouwen.'
5. CDA Leeuwarden programma 2018-2022 'Dichtbij, voor elkaar.'
6. Aanpak Economische Ontwikkeling gemeente Leeuwarden 2019-2022.
7. Bouwstenen voor het Deltaplan, SNN, 2021.
8. Omgevingsvisie Gemeente Leeuwarden, 2021.
9. Leeuwarden in 2028, de aftrap voor een Leeuwarden Omgevingsvisie.
10. JRC Technical Report, The socio-economic impacts of the closure of the Groningen gas field, 20202.
11. 'de Kracht van Samen,' Collegeprogramma 2018-2022 gemeente Leeuwarden (PvdA, GroenLinks, d'66, CDA).
12. <https://jandirksnel.wordpress.com/2021/03/09/de-sociale-rechtsstaat-handhaven-pieter-omtzig-en-zijn-sociaal-contract/>